

AMERİKA'DA AİLE VE BOŞANMA ARABULUCULUĞUNA YÖNELİK UYGULAMA MODEL STANDARTLARI

Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation in United States

Erhan FIRAT*

Özet

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden arabuluculuk Amerikan hukuk sisteminde önemli bir yer tutmaktadır. Bu anlamda, bireyler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde aile arabuluculuğu da sıkça tercih edilen yöntemlerden biridir. Nitekim Amerika'da eyalet hukukları incelediğinde aile arabuluculuğu müessesesine ilişkin düzenlemelere sıklıkla rastlamak mümkündür. Söz konusu düzenlemelerde aile arabuluculuğunun kapsamlı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Diğer taraftan, eyalet hukukları dışında aile arabuluculuğuna dair çok sayıda özel düzenleme de bulunmaktadır. Bu özel düzenlemelerden biri de çalışmamızın konusunu oluşturan Aile ve Boşanma Arabuluculuğuna Yönelik Uygulama Model Standartları¹ adlı hukuki düzenlemedir. Bu düzenleme Amerikan Barolar Birliği Delegeler Meclisi tarafından son değişiklikleriyle birlikte 2001 yılında² yayımlanmıştır. Bilindiği üzere aile arabuluculuğu ülkemiz açısından da uzunca bir süredir gündemdedir. Dolayısıyla çalışmamızda bu düzenlemenin tarihsel gelişim sürecine ve hükümlerine değinilerek Türk hukuku için böyle bir düzenlenin yararlı olup olmayacağı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, aile arabuluculuğu, aile hukuku, model standartları.

Abstract

Mediation, one of the alternative dispute resolution methods, has an important place in the American legal system. In this sense, family mediation is one of the most preferred methods in resolving disputes between individuals. As a matter of fact, when state laws in the USA are examined, it is possible to frequently come across regulations regarding family mediation. It is seen that family mediation is dealt with comprehensively in the said regulations. On the other hand, there are many special regulations regarding family mediation apart from state laws. One of these special regulations is the legal regulation called Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation, which is the subject of our study. This regulation was published by the American Bar Association's House

> *Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.*

> *Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 29.08.2023*

> *Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 04.04.2024*

Dr. Öğretim Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu, erhan_firat@hotmail.com, <http://orcid.org/0000-0001-6910-7453>.

¹ Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation, Developed by The Symposium on Standards of Practice, Approved by the ABA House of Delegates (February 2001) 1-21.

² 2001 yılından sonra Amerikan Barolar Birliği çalışmamızın konusunu oluşturan düzenlemede herhangi bir değişiklik yapmamıştır. Ancak söz konusu düzenleme çoğu eyalette kullanıldığı için bazı kuruluşların bir takım değişiklikler yaptığı görülmektedir. Örneğin *New York State Council on Divorce Mediation* adlı aile arabuluculuğu kuruluşu bunlardan biridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <<https://www.nysmediate.org/model-standards>> Erişim Tarihi: 29.11.2023.

of Delegates in 2001 with its last amendments. As it is known, family mediation has been on the agenda for a long time in our country. Therefore, in our study, the historical development process and provisions of this regulation will be mentioned and it will be emphasized whether such an arrangement will be beneficial for Turkish law.

Keywords: Alternative dispute resolution methods, family mediation, family law, model standards.

GİRİŞ

Aile uyuşmazlıklarının alternatif yöntemlerle çözümünde birçok ülke tarafından tercih edilen aile arabuluculuğu Amerikan hukukunda da sıkça kullanılan yöntemlerden biridir. Bu anlamda ABD’de çok sayıda özel düzenleme yapıldığı görülmektedir. Çalışmamızın konusunu oluşturan bu özel düzenlemelerden biri de Aile ve Boşanma Arabuluculuğuna Yönelik Uygulama Model Standartları³ adlı hukuki düzenlemedir. Düzenleme özellikle aile arabulucularının arabuluculuk faaliyetini yönetirken uyacağı kuralları ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Diğer taraftan yeri gelmişken, *Model Standartlarının* aile arabulucuları için etik kurallar olduğunu da söylemek gerekir.

I. TARİHÇE

Model Standartları, Profesör Andrew Shepard tarafından aile arabuluculuğu topluluğunun, gelişmekte olan bir mesleğe halkın güvenini artıracak ve uygulayıcılarına rehberlik edecek uygulama standartları yaratmaya yönelik yaklaşık yirmi yıllık bir çabanın son kilometre taşları olarak ifade edilmiştir. Tarihsel gelişime baktığımızda öncelikle 1982 ve 1984 yılları arasında *Aile ve Uzlaştırma Mahkemeleri Birliği (AFCC)*⁴’nin boşanma arabuluculuğu standartları hakkında düzenlediği sempozyumlar sonucu bir kaynak belgesi işlevi gören *Aile ve Boşanma Arabuluculuğuna Yönelik Uygulama Model Standartları 1984*⁵ oluşturulmuştur. *Amerikan Barolar Birliği (ABA)*⁶ *Aile Hukuku Bölümü*⁷ de, AFCC tarafından toplanan sürece paralel olarak, *Aile Hukuku Uyuşmazlıklarında Avukat Arabulucular için Uygulama Standartları 1984*⁸’ü (1984 ABA Standartları) hazırlamıştır. Her iki kuruluşun hazırladığı bu Standartların yayınlanmasının ardından, tüm alanlarda arabuluculuğa ve özellikle de aile arabuluculuğuna ilginin arttığı görülmüştür.⁹

³ Çalışmamızın konusunu oluşturan düzenleme bundan sonra *Model Standartları* olarak anılacaktır.

⁴ Association of Family and Conciliation Courts.

⁵ 1984 Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation.

⁶ American Bar Association.

⁷ American Bar Association’s Family Law Section.

⁸ Standards of Practice for Lawyer Mediators in Family Law Disputes (1984).

⁹ Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation, (n 2) ii. Ayrıca bkz. Andrew Shepard, “An Introduction to the Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation”, Maurice A. Deane School of Law at Hofstra University Scholarly Commons at Hofstra Law, 35 *Fam. L.Q.* 1 (2001-2002) 9; Andrew Shepard, *The Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation*, Folberg, J., Milne, Ann L., Salem, P.(eds), Divorce and Family Mediation Models, Techniques, and Applications, (The Guilford Press 2004) 518-519.

1996 yılına gelindiğinde Amerikan Barolar Birliği Aile Hukuku Bölümü 1984 ABA Standartlarını gözden geçirmek, değişiklikler ve düzeltmeler için önerilerde bulunmak üzere çalışma başlatmıştır. Yoğun çalışma ve incelemelerden sonra, ABA Komitesi 1984 ABA Standartlarının önemli bir gözden geçirmeye ihtiyaç duyulduğu sonucuna varmış, revize edilmiş standartlar için bir takım hedefler belirlemiştir. Birinci olarak ABA Komitesi, revize edilmiş standartlarının çağa uygun olmasını; ikinci olarak ise önerilen standartlarının mümkün olduğuunca boşanma ve aile arabuluculuğu için diğer uygulama standartlarıyla tutarlı olmasını sağlamaya çalışmıştır.¹⁰

Diğer taraftan, ABA'nın Aile Hukuku Bölümü Konseyi, ABA Komitesi'nin Kasım 1997'deki ilk taslak çalışmasını gözden geçirmiş, diğer ilgili arabuluculuk örgütlerinin, aile arabuluculuğu için revize edilmiş uygulama standartlarının hazırlanması sürecine dâhil edilmesi gerektiği sonucuna varmıştır. 1998 yılında AFCC, ABA Komitesi tarafından oluşturulan Uygulama Standartları taslağını tartışmanın başlangıç noktası kabul ederek Model Standartları Sempozyumu'nu yeniden düzenlemeyi teklif etmiş, Ekim 1998'de Model Standartları Sempozyumu, diğer kuruluşlarla birlikte ABA Aile Hukuku Bölümünde katılımıyla, ABA Komitesi tarafından oluşturulan taslak standartları gözden geçirmek üzere Orlando'da toplanmış, yirminin üzerinde aile arabuluculuk örgütünün temsilcileri, tam gün süren bir oturumda ABA taslağını incelemiş ve hangi meslekten geldiğine bakılmaksızın tüm aile arabulucuları için gözden geçirilmiş Model Standartlarının ilk Taslağı ortaya çıkmıştır.¹¹

Bu gelişmelerden sonra sempozyum 26 Şubat 2000'de New Orleans'ta tekrar toplanmış, aynı zamanda o sırada Aile ve Uzlaştırma Mahkemeleri Dergisinin Ocak 2000 sayısında ve AFCC, ABA Aile Hukuku Bölümü ve ABA Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Bölümü'nün Web sitelerinde yayınlanan Taslak Standartlardaki değişiklik önerilerini ele almıştır. Sempozyum, Şubat 2000 toplantısında çalışmalarını bitirememiş ve çalışma Şubat 2000 toplantısıyla aynı organizasyon modelini izleyen bir sonraki toplantıda, 5 Ağustos 2000'de Chicago'da tamamlamıştır.¹² Söz konusu düzenleme Şubat 2001 tarihinde Amerikan Barolar Birliği Delegeler Meclisi tarafından kabul edilmiştir.¹³

II. MODEL STANDARTLARININ İNCELENMESİ

A. Genel Olarak

Aile, yaşamımızı devam ettirdiğimiz ve içerisinde bulunduğumuz toplumun temelini oluşturmaktadır. Henüz doğduğu anda kendini bu topluluğun içerisinde

¹⁰ Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation, (n 2) ii-iii. Ayrıca bkz. Shepard (n 10) 10; Shepard (n 10) 519.

¹¹ Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation, (n 2) iv. Ayrıca bkz. Shepard (n 10) 11; Shepard (n 10) 520.

¹² Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation, (n 2) iv-v.

¹³ Shepard (n 10) 1; Shepard (n 10) 521.

bulan insan, orada büyür ve toplumsal hayata dâhil olur. Toplum ise aile adı verilen bu en küçük sosyal birimlerin toplamından meydana gelmektedir.¹⁴ Eşlerin karşılıklı söz vererek başladıkları bir ilişkinin sonlanması, onların hayatında oldukça travmatik bir durum olup, bu travma birçok etkene bağlı olarak eşler açısından farklı seviyelerde deneyimlense de, genel olarak aile üyelerinin tamamı üzerinde negatif bir atmosfer yaratır. Kaldı ki eşler boşanma aşamasında hem hali hazırda bulunan olumsuzluklarla mücadele etmeye uğraşırken hem de gelecekteki yaşam planlarıyla bağlantılı kararlar almaları gerekmektedir.¹⁵

Aile arabuluculuğunun, boşanma sürecinde uygulanabilecek özel bir müdahale şekli olduğu ve genelde, boşanan eşlere hem evliliğin psikolojik olarak çözülmesi hem de ebeveynlerin sorumlulukları ve ekonomik yönleri üzerinde anlaşma yaparak anlaşmazlıklarını yargı sistemi dışında çözmelerine yardım etmeyi amaçladığı ifade edilmiştir.¹⁶ Aile problemlerinin çeşitli oluşu ve konunun çok yönlü olması doğal olarak aile arabuluculuğu sürecinin zorlu bir süreç olduğunu gösterse de gelişmiş ülkelerde bu sürecin kendine özgü profesyonel yaklaşımla ele alınması başarılı sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır.¹⁷

Aile arabuluculuğunda kanaatimizce başarılı bir örnek olarak kabul edilmesi gereken aşağıda hükümlerine yer verdiğimiz Model Standartlarına baktığımızda öncelikle konunun oldukça ayrıntılı şekilde ele alındığını söylemek gerekir. Keza, düzenleme 1984 yılında oluşturulmasından itibaren son şeklini aldığı 2001 yılına gelinceye dek yapılan toplantılar bu durumun oluşmasının doğal sonucudur. Kaldı ki, yukarıda yer verdiğimiz tariheye bakıldığında düzenlemenin oldukça geniş bir çevre ele alındığı, sempozyumlar düzenlendiği ve tartışıldığı düşünüldüğünde ayrıntılı hükümler ihtiva edeceği son derece anlaşılır bir durumdur.

¹⁴ Turgut Akıntürk and Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku C. II*, Yenilenmiş 20. bs., (Beta Yayıncılık 2017) 3; Erhan Fırat, Aile Arabuluculuğu, EBYÜSBE, (Dan.: Prof. Dr. İbrahim Özbay), Yayınlanmamış DT, (Erzincan 2021) 14. Aile kavramı için bkz. Hüseyin Hatemi and Burcu Kalkan Oğuztürk, *Aile Hukuku Ders Kitabı*, 5. bs., (Vedat Kitapçılık 2016) 3. Ailenin önemi ile ilgili bkz. Aydın Zevkliler, M. Beşir Acabey and K. Emre Gökyayla, *Medeni Hukuk Giriş Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku Aile Hukuku*, Son Yasal Değişiklikler Işığında Yeniden Düzenlenmiş 6. bs., (Seçkin Yayıncılık 2000) 665. Ayrıca bkz. Ebru Ceylan, *Türk ve İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları*, (Galatasaray Üniversitesi Yayınları 2006) 197.

¹⁵ İl Sunay, “Aile Arabuluculuğu Family Mediation”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, C. 20, S. 1, (Nisan 2009) 23; Fırat (n 15) 18.

¹⁶ Bkz. Sara Molgora, Sonia Ranieri and Giancarlo Tamanza, “Divorce and Coparenting: A Qualitative Study on Family Mediation in Italy”, *Journal of Divorce & Remarriage*, 55:4, (2014) 302; Fırat (n 15) 19.

¹⁷ Sunay (n 16) 25; Fırat (n 15) 19. Aile arabuluculuğu, davalara kıyasla kullanımından elde edilecek çoklu avantajlarıyla birlikte aile uyumsuzlukları ile başa çıkmak için önemli bir araçtır (Thomas McFarlane, “Mediation: The Future of Dispute Resolution in Contemporary Scots Family Law”, *Aberdeen Student Law Review* 28, (2012) 51).

B. Standart I (Kendi Kaderini Tayin İlkesi)

Düzenlemenin ilk hükmü kendi kaderini tayin ilkesi üzerinedir. Öncelikle arabulucu arabuluculuğun bu ilke üzerine inşa edildiğini bilmelidir (Standart I). Bu anlamda düzenlemede kendi kaderini tayinin aile arabuluculuğunun temel ilkesi olduğu belirtilmiş, aile arabulucusunun temel rolünün katılımcıların kendi ihtiyaç ve çıkarlarını, başkalarının ihtiyaç ve çıkarlarını daha iyi anlamalarına yardımcı olmak olduğu vurgulanmıştır (Standart I/1 ve 2). Diğer taraftan, arabulucuya katılımcıları çeşitli kaynaklardan bilgi ve tavsiye alabilecekleri konusunda bilgilendirme ile istedikleri zaman aile arabuluculuğundan çekilebileceklerini ve arabuluculukta bir anlaşmaya varmak zorunda olmadıklarını bildirme ödevi yüklenmiştir (Standart I/3 ve 4).

Gerçekten de kendini kaderini tayin, aile arabuluculuğunun temel ilkesi olup gönüllü anlaşmalar, aile uyumsuzluklarını çözmenin duygusal ve ekonomik maliyetlerini azaltmaktadır.¹⁸ Bu ilke ihtilaf sahiplerine uyumsuzluk çözüm sürecine aktif olarak ve doğrudan katılma, tartışmalarını ve karar almalarını yönlendiren esas normları kontrol etme, uzlaşma seçeneklerini oluşturma ve uyumsuzluk çözüm sürecinin nihai sonucunu kontrol etme konusunda fırsat tanımaktadır.¹⁹ Ayrıca taraflara kendilerinin belirleyecekleri çözüm tarzı konusunda sorumluk alabilme olanağının sağlanması arabuluculuğun olumlu taraflarından biridir. Kaldı ki, tarafların içeriğini kendilerinin belirledikleri bir anlaşmaya daha sonra uymamaları ihtimali de düşüktür.²⁰ Burada arabulucunun rolü ise hem arabuluculuğu hem de çeşitli teknikleri kullanarak tarafların bireysel ve ortak iradelerini ortaya çıkarmak ve böylece kendi kaderlerini tayin etmelerini sağlamaktır. Nitekim bu ilke arabuluculukta tarafların güçlendirilmesini amaçlamaktadır.²¹

C. Standart II (Aile Arabulucusunun Eğitimi)

Düzenlemenin ikinci hükmü aile arabulucularının eğitimi üzerinedir. Bir kişinin aile arabulucusu olarak görev yapabilmesi için eğitim ve öğretim açısından yeterli olması gerekmektedir (Standart II). Her ne kadar düzenlemede aile arabulucularının eğitimleriyle ilgili ayrıntılı bir düzenleme yer almasada başlıklar halinde sayılan konuların bir aile arabulucusunun yetişmesi için çok önemli olduğunu söylemek gerekmektedir. Zira düzenleme aile arabulucusunun birçok konuda bilgi

¹⁸ Ann Milne and Andrew Schepard, "Does Your Mediator Measure Up? Standards of Practice for Family and Divorce Mediation", *Family Advocate*, Vol. 24, No. 4, American Bar Association, (Spring 2002) 25; Firat (n 15) 112.

¹⁹ Nancy A. Welsh, *Reconciling Self-Determination, Coercion, and Settlement in Court-Connected Mediation*, Folberg, J., Milne, Ann L., Salem, P.(eds), *Divorce and Family Mediation Models, Techniques, and Applications*, (The Guilford Press 2004) 422; Firat (n 15) 113.

²⁰ Çiğdem Yazıcı-Tıktık, *Arabuluculukta Gizliliğin Korunması*, (Oniki Levha Yayıncılık 2013) 47; Firat (n 15) 113.

²¹ Welsh (n 20) 422.

sahibi olmasını öngörmektedir. Örneğin aile arabulucusunun hem arabuluculuk sürecine dair eğitim ve öğretime sahip olması gerektiği hem de aile hukuku, aile içi istismar, çocuk gelişimi, çocuğun ihmal ve istismarı, kültür ve çeşitlilik gibi konularda da eğitilmesi gerektiği belirtilmiştir. Diğer taraftan düzenleme arabulucuya eğitim, öğretim ve uzmanlığı ile ilgili katılımcılara bilgi verebilme yetkisi sağlamaktadır (Standart II/5 ve 6). Bu türden bilgilendirme arabuluculuğa gelenlerin arabulucu hakkındaki olası bilgi eksikliklerini veya ön yargılarını ortadan kaldıracaktır.

Aile arabuluculuğu eğitime dair mukayeseli hukukta birçok örneğe rastlamak mümkündür. Örneğin Fransa’da aile arabulucusu olabilmek için hukukçu olmak zorunlu değildir. Uygulamada ise bu mesleğe özellikle psiko-sosyal bilimlerde uzmanlaşanların ilgi duyduğu anlaşılmaktadır. Bu alanda eğitim teorik ve pratikte olmak üzere toplam 595 saatten oluşmaktadır.²² Bu eğitimde ayrı ayrı 63 saatlik hukuk ve psikoloji eğitimi, 35 saatlik sosyoloji eğitimi ve 14 saatlik bitirme projesi eğitiminin yanı sıra 105 saatlik pratik eğitimi yer almakta; arta kalan zamanlarda ise arabuluculuk teknikleri konusunda adaylar bilgilendirilmektedir. Ayrıca bu eğitimin bazı üniversitelerdeki sürekli eğitim birimlerine de verildiği anlaşılmaktadır.²³ Bu konuda bir başka örnek ülke Belçika’dır. Belçika’da arabuluculuk eğitimleri Federal Arabuluculuk Komisyonu²⁴ tarafından denetlenmektedir.²⁵ Bu kuruluşa göre; aile uyuşmazlıklarında arabuluculuk için özel eğitim, en az 60 saat ve bir takım asgari içeriklerden oluşmaktadır. Bu asgari içeriklerin öncelikle as-

²² Cem Özcan, “Fransız Hukukunda Aile Arabuluculuğu”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl 5, S. 9, (Haziran 2017) 387; Fırat (n 15) 43. Aile arabulucularının eğitiminin önemi uluslararası düzenlemelerde de yer almaktadır. Örneğin Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 21 Ocak 1998 Tarih R (98) 1 Sayılı Aile Arabuluculuğu Hakkında Tavsiye Kararında arabuluculuğun nasıl düzenlendiğine ve sunulduğuna bakılmaksızın, devletlerin, arabulucuların seçimi, eğitimi ve nitelikleri için usuller ile arabulucular tarafından ulaşılabilecek ve sürdürülecek standartları sağlamak için uygun mekanizmaların var olduğundan emin olmaları gerektiği vurgulanmıştır (Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R (98) 1 of the Committee of Ministers to Member States on Family Mediation, 15). Tavsiye kararına dair ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Serdar Özbek, “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Aile Arabuluculuğu” Konulu Tavsiye Kararı”, *DEÜHFD*, C. 7, S. 2, (2005) 71-102; Mehmet Tiryaki (Editör), *Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları Sempozyumu, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları*, (Nisan 2006) 109-113.

²³ Özcan (n 23) 387-388; Fırat (n 15) 43. Fransa’da aile arabuluculuğu eğitimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <<http://www.fenamef.asso.fr/formations-et-journees-d-etude/diplome-d-etat-de-mediateur-familial-demf>> Erişim Tarihi: 18.03.2022. Mukayeseli hukukta aile arabulucusunun eğitimi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Fırat (n 15) 149-160. Aile arabuluculuğunda psiko-sosyal alanlardan gelenlerin önemi olsa da hukukçuların bu işin içinde olmalarının daha isabetli olduğu yönünde bkz. Ebru Ceylan, “Türk Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk”, *Legal Hukuk Dergisi*, C. 16, Yıl, S. 190, (2018) 4567.

²⁴ Commission Fédérale de Médiation.

²⁵ Magdalena Skibińska, “Certification of Family Mediators – Polish Solutions in Comparative Perspective”, Nicolaus Copernicus University, *Comparative Law Review* 18, (2014) 63; Fırat (n 15) 151.

gari teorik içerikler ve asgari pratik içerikler olarak ikiye ayrıldığını; asgari teorik içeriklerin aile hukuku, psikoloji ve sosyoloji bilimlerinin bir takım konularına ilişkin, asgari pratik içeriklerin ise aile arabuluculuğu konuları üzerine olduğunu söylemek gerekir. Bu kapsamda boşanma ve ayrılık, çocukların ikamet, kişisel ilişkilere ilişkin haklar, aileyi yeniden düzenleme, şiddet, istismar, gençliğin korunması ve arabuluculuk, aile arabuluculuğunun pratik uygulamaları gibi konular aile arabuluculuğuna ilişkin konulara birkaç örnek olarak gösterilebilir.²⁶

D. Standart III (Katılımcıların Aydınlatılması)

Düzenlemenin üçüncü hükmü aile arabulucusunun arabuluculuğu tanıtması, katılımcıların arabuluculuk konusunda yeterliliklerini değerlendirmesi üzerinedir (Standart III). Öte yandan arabulucu katılımcıları süreç ve amaçları hakkında da bilgilendirecektir. Bu kapsamda öncelikle aile arabulucusunun tarafsız ve kolaylaştırıcı olduğu ile taraflara herhangi bir çözüm getiremeyeceği veya tarafları bir çözüme zorlayamayacağı vurgulanmıştır. Bilgilendirme yükümlülüğü kapsamında aile arabuluculuğunun diğer aile süreçlerinden farklılığı, anlaşmaya varılırsa mahkeme onayı gerekmesi durumunda anlaşma belgesinin mahkemece inceleneceği, katılımcıların avukat, muhasebeci, terapist gibi profesyonellerden tavsiye alabileceklerinin yanında din görevlilerinden, yaşlı kişilerden dahi tavsiye alabilecekleri, arabuluculuk oturumlarının ayrı ayrı da yapılabileceği, kural olarak süreçte kimlerin bulunup bulunmayacağı konusunun katılımcılar ile arabulucunun anlaşmasına bağlı olduğu, gizlilik yükümlülüğü ve istisnaları, arabuluculuk sürecinin arabulucu ve katılımcılarca askıya alınması ve sonlandırılması yer almaktadır (Standart III/7). Diğer taraftan, bu madde kapsamında bilgilendirme yükümlülüğü dışında katılımcılar arasında arabuluculuk sözleşmesinin imzalanması öngörülmüştür. Ayrıca katılımcıların arabuluculuk faaliyetini içerisinde bulunma istekleri ve kapasiteleri konusunda arabulucunun sürecin başlangıcından sonuna kadar dikkatli olması ve gerekiyorsa arabuluculuğu üstlenmeyi kabul etmemesi vurgulanmıştır (Standart III/8 ve 9).

Arabulucu tarafından taraflar arasında oluşturulan doğru bilgi akışı neticesinde, arabuluculuk hakkında tarafların bilgi edinmesi sağlanacağı gibi aydınlatılmış iradeyle arabuluculuk sürecine katılım gerçekleşecek, ayrıca tarafların süreç boyunca daha yapıcı davranış göstermesi mümkün kılınacaktır.²⁷ Katılımcıların özgür iradeleriyle bir çözüme varabilmeleri için uyumsuzluğun konusu ile haklarına

²⁶ Fırat (n 15) 152.

²⁷ Mustafa Serdar Özbek, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, C. 2, 4. bs., (Yetkin Yayınları 2016) 1232; Fırat (n 15) 229. Aile arabuluculuğunun amaçlarından bazıları, çiftin aile ilişkilerindeki bozulmayla yüzleşmesi için destek sunmak ve bundan çıkacak yeni ilişkinin düzenlenmesinde işbirliğini özendirme (Federica Giardini, "Joint Custody of Children on Separation and Divorce: The Current Law in Italy: An Overview of The Law and How It Is Applied", *Int'l Surv. Fam. L.* 227, (2014) 242).

ilişkin tam anlamıyla bilgilendirilmiş olmaları gerekir.²⁸ Zira arabuluculuk faaliyeti hakkında bilgi sahibi olunması sürecin daha sağlıklı yürümesini sağlayacaktır.²⁹ Nitekim arabulucu bilgi ve deneyim açısından taraflara göre daha öndedir. Dolayısıyla tarafları bilgilendirmesi gereken kişi de arabulucu olacaktır.³⁰ Arabulucu bu ilke kapsamında tarafların arabuluculuk yöntemini tam olarak anladıklarından emin olmalı; taraflara ihtiyaçları olan bilgiye ulaşmaları için gerekli zamanı vermelidir.³¹ Ayrıca arabulucu tarafları yönlendirmemek şartıyla yanlış anlaşılabilircek hususlarda açıklama yaparak ortak paydaların tespiti için çaba göstermelidir.³²

E. Standart IV (Tarafsızlık İlkesi)

Düzenlemenin dördüncü hükmü tarafsızlık ilkesi üzerindedir (Standart IV). Düzenleme her ne kadar tarafsızlığı açıklasa da çıkar çatışmasına dair hükümler de ihtiva etmektedir. Düzenlemede göze çarpan ilk husus tarafsızlık ve çıkar çatışmasının ne olduğunun kısa bir şekilde tariflendiğidir. Buna göre tarafsızlık, sözde, eylemde veya görünüşte kayırmacılık veya önyargıdan kurtulma anlamına gelmektedir. Çıkar çatışması ise arabulucu ile herhangi bir katılımcı veya uyuşmazlığın konusu arasındaki, arabulucunun tarafsızlığını tehlikeye atan veya tehlikeye atıyor görünen herhangi bir ilişki olarak tanımlanmaktadır (Standart IV/1 ve 2).

Tarafsızlık, tek bir bireyin aksine, karşılıklı olarak tatmin edici bir anlaşmaya varmak için tüm katılımcılara yardım etme taahhüdünü ifade ederken; arabulucunun hasmane bir rol oynamayacağı anlamına da gelir.³³ Bu anlamda arabulucunun ideolojik görüşlerden ayrışması, taraflar hakkında önyargılı olmaması veya onlarla

²⁸ Cafer Eminoğlu and Ersin Erdoğan, *Ticari Uyuşmazlıklarda İhtiyari ve Dava Şartı (Zorunlu) Arabuluculuk*, (Adalet Yayınevi 2020) 58. Bu ilkenin temelinde arabulucu tarafından arabuluculuğun ne olduğu, nasıl gerçekleştirileceği, uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişliliği, arabuluculuğun temel ilkeleri ile arabulucunun görevi, tarafların hakları, arabuluculuğun faaliyetinin sonuçları ve anlaşma belgesinin hukuki niteliği konusunda bilgilendirme yapılacağı hususunda bkz. Orhan Dür, *Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri*, (Adalet Yayınevi 2017) 425-426.

²⁹ İlker Koçyiğit and Alper Bulur, *Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk*, (Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı Yayını 2019) 31; Ferhat Büyükkay, *Arabuluculuk Anlaşma Belgesi ve İcra Edilebilirlik Şerhi*, (Adalet Yayınevi 2018) 76; Mustafa Çiçek, *İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk*, Güncellenmiş 2. bs., (Seçkin Yayıncılık 2019) 51.

³⁰ Ferhat Yıldırım, *Arabuluculuk ve Ombudsmanlık*, (Seçkin Yayıncılık 2019) 116-117.

³¹ Dür (n 29) 429; Mustafa Serdar Özbek, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, C. 1, 4. bs., (Yetkin Yayınları 2016) 606.

³² Süha Tanrıver, *Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk*, *Makalelerim II* (2006-2010), (Adalet Yayınevi 2011) 200; Süha Tanrıver, “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı’nın Getirdikleri ve Değerlendirilmesi”, *Prof. Dr. Ali Naim İnan’a Armağan*, (Seçkin Yayıncılık 2009) 648.

³³ Ann Milne, “Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation”, J. A. Lemmon (ed.) *Making Ethical, Decisions. Mediation Quarterly*, No. 8. San Francisco: Jossey-Bass, (June 1985) 76; Fırat (n 15) 100.

ilgili olumlu-olumsuz duyguya sahip olmaması önemlidir.³⁴ Tarafsız olmak arabulucunun uyuşmazlıktan, konulardan ve kişilerden tamamen bağışık olması manasına gelmez. Dolayısıyla tarafsız olmak aslında arabulucunun çok taraflı ya da her tarafa eşit olması olarak açıklanabilir.³⁵ Tarafsız olan ve taraflara eşit mesafede duran arabulucu arabuluculukta güvenin korunmasını bu sayede sağlayabilir.³⁶

Düzenlemede göze çarpan bir diğer husus arabulucunun tarafsız olamayacağını anladığında arabuluculuk talebini reddetmesi gerektiğidir (Standart IV/3). Diğer taraftan arabulucunun tarafsızlığının sorgulanmasına sebep olabilecek olası önyargı veya çıkar çatışması sebeplerini açıklaması da arabulucuya yüklenmiş bir ödev olarak karşımıza çıkmaktadır. Hükümde açıklama yükümlülüğünün olası önyargı veya çıkar çatışması farkedilir edilmez en kısa zamanda yapılması öngörüldüğü gibi bunun sürekli bir görev olduğu belirtilmiştir. Bu anlamda önyargı veya çıkar çatışmasının açıklanması arabuluculuğun başında ve katılımcıların alternatif arabulucu seçebilmelerine imkân tanımak için zamanında yapılması gerektiği vurgulanmıştır (Standart IV/4 ve 5). Öte yandan, katılımcıların çıkar çatışması hakkında bilgilendirilmiş yazılı bir feragat ile arabulucuyla devam edebilmelerine imkân tanınmıştır. Ancak bu durum arabulucunun tarafsızlığını açıkça etkiliyorsa arabulucunun süreçten çekilmesi de mümkün kılınmıştır. Diğer taraftan gerek çıkar çatışmasının varlığı gerekse tarafsızlığının tehlikeye düştüğüne inanan arabulucu katılımcılar feragat etmese bile Standart IX gereği de süreçten çekilebilir (Standart IV ve IV/9).

Aile arabuluculuğu faaliyetinde arabulucu bazen diğer profesyonellerden yararlanma noktasında katılımcılara tavsiyede bulunabilir. Örneğin katılımcıları bir terapistle yönlendirebilir. Ancak bu durum çıkar çatışmasına sebep olmamalıdır. Yine arabulucunun katılımcılar hakkında elde edilen bilgileri kişisel kazanç veya menfaat için kullanmaması da düzenlemede açıkça belirtilmiştir (Standart IV/7 ve 8).

Bu ilke arabulucunun ön yargıdan uzak olmasını ifade ettiği gibi etik kuralların da ayrılmaz bir parçasıdır. Diğer taraftan, gerek arabuluculuğun kötüye kullanımının engellenmesi gerekse tarafların kendilerini güvende hissetmeleri arabulucunun tarafsızlığı ile mümkündür.³⁷ Bu anlamda özellikle taraflarla yapılan özel oturumlar önem taşımaktadır. Bu tür görüşmeler konusunda karşı tarafın bilgilendirilmesi ve görüşmenin içeriği ile ilgili karşı tarafa bilgi verilmesi gerekmektedir.³⁸

³⁴ Yıldırım (n 31) 113. Arabulucunun tarafsız olabilmesinin ön koşulu ise bağımsız olmasıdır. Zira bağımsız olmayan arabulucu tarafsız da olamaz (Tanrıver (n 33) 198)

³⁵ Elif Kismet Kekeç, *Arbuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler*, 6325 sayılı Kanuna Göre Güncellenmiş 3. bs., (Adalet Yayınevi 2016) 62; Firat (n 15) 101.

³⁶ Çiçek (n 30) 49; Büyükyay (n 30) 75.

³⁷ Özbek (n 32) 602. Arabulucunun tarafsızlığının ölçüsünün arabuluculuk mevzuatında çizilen sınırlara ve varsa arabuluculuk sözleşmesinde belirtilen kurallara objektif olarak uyulması ve uygulanması olduğu yönünde bkz. Dür (n 29) 422.

³⁸ Eminoğlu and Erdoğan (n 29) 57.

F. Standart V (Tazminat, Ücret ve Masraflar)

Düzenlemenin beşinci hükmü tazminat, ücret ve masraflar üzerindedir. Arabulucu, her türlü tazminat, ücret ve masrafın dayanağını katılımcılara tam olarak açıklayacaktır (Standart V). Burada ilk olarak arabulucunun katılımcıları ücret konusunda bilgilendirmesi ve yazılı sözleşmelerinde bu hususun yer alması gerektiği belirtilmiştir (Standart V/11). Bunların dışında arabulucunun arabuluculuğun sonuçlarına veya çözümün miktarına bağlı olarak bir ücret anlaşması yapamayacağı, konuyu bir başka arabulucuya ya da herhangi bir kişiye havale etmesi halinde ücret talep edemeyeceği ve hak kazanmadığı bir ücreti arabuluculuğun sona ermesi üzerine iade edeceği düzenlemede yer alan hükümlerdir (Standart V/12,13 ve 14). Diğer taraftan düzenlemede ücrete ilişkin bilgilendirmenin arabuluculuk faaliyetinin başlangıcında yapılması tavsiye edilmektedir (Standart V/10). Zira ücret konuda sürecin başında bilgilendirme yapılırsa tarafların arabulucunun hizmetini alıp almama noktasında tereddütleri ortadan kalkmış olur.

G. Standart VI (Sürecin Yapılandırılması)

Düzenlemenin altıncı hükmü aile arabulucusunun arabuluculuk sürecini yapılandırması üzerindedir (Standart VI). Burada aile arabulucusuna kendisinin bilgilendirme yapması gerektiği dışında katılımcıları uygun uzmanlara danışmaya teşvik ederek de bunu gerçekleştirilebileceği vurgulanmıştır (Standart VI/15). Zira bazen uyumsuzluk aile arabulucusunun uzmanlaştığı alanın dışında olabilir. Örneğin bazen taraflar arasındaki uyumsuzluk karışık mali konulardan ise bilgilendirmeyi bir mali müşavirin yapması daha doğru olur. Düzenlemeye göre arabulucu arabuluculuk eğitiminden ve deneyiminden bahsedebilir. Bu durum katılımcıların arabulucuya olan inanç ve güveni pekiştirebilir. Ayrıca kendilerini rahat hissetmelerini de sağlayabilir. Ancak arabulucu tarafsızlık ve kendi kaderini tayin ilkelerini ihlal etmemesi şartıyla böyle bir bilgi verebilir. Diğer taraftan, bu kapsamda arabulucu hukuki tavsiye ve terapi sunamaz (Standart VI/16). Çünkü Model Standartları arabuluculuğun bir uyumsuzluk çözüm süreci olduğu ve ruh sağlığı terapisi, danışmanlık veya hukuki temsil ile karıştırılmaması varsayımına dayanmaktadır.³⁹ Arabuluculuğa katılanlar bireysel terapi veya hukuki tavsiye isteyebilir. Böyle bir durumda katılımcıların bu alanlardaki uzmanlarla görüşmesi gerekir. Arabulucu terapist dahi olsa arabuluculuk terapiden farklıdır; ya da arabulucu avukat olsa bile kimseyi temsil edemez ve hukuki tavsiyede bulunamaz.⁴⁰

Diğer taraftan, düzenlemeye göre katılımcıların bir anlaşma⁴¹ akdetmeden önce

³⁹ Shepard (n 10) 12; Shepard (n 10) 521. Ayrıca bkz. Milne and Shepard (n 19) 26.

⁴⁰ Shepard (n 10) 13; Shepard (n 10) 521-522.

⁴¹ Burada “anlaşma” olarak kastedilen özellikle arabuluculuk sözleşmesidir. Zira söz konusu hükmün devamında arabulucunun arabuluculuk oturumlarında bir avukatın, hukuk müşavirinin veya vekilin hazır bulunmasına izin vermesi gerektiği zaten belirtilmiştir (Standart VI/18). Bunun dışında yine hükmün son fıkrasında arabuluculuk anlaşma belgesinin imzalanmadan önce bağımsız bir avukat tarafından incelenmesinin katılımcılara bildirilmesi gerektiği düzenlenmiştir

hukuki temsil almaları noktasında arabulucunun tavsiyede bulunması gerektiği belirtilmiştir. Aynı zamanda arabulucu arabuluculuk oturumlarında bir avukatın, hukuk müşavirinin veya vekilin hazır bulunmasına izin vermesi gerektiği öngörülmüştür. Ayrıca arabulucu, herhangi bir anlaşmanın imzalanmadan önce bağımsız bir avukat tarafından incelenmesi gerektiğini de katılımcılara bildirmelidir (Standart VI/17,18 ve 19).

H. Standart VII (Gizlilik İlkesi)

Düzenlemenin yedinci hükmü gizlilik ilkesi üzerindedir. Gizlilikle ilgili ilk ödev arabulucuya yüklenmiştir. Zira arabulucuya katılımcıların izni ya da bir kanun hükmü dışında arabulucunun süreç içerisinde edindiği bilgilerin gizliliğini koruma ödevi yüklenmiştir (Standart VII). Diğer taraftan arabulucunun, katılımcıların gizlilik beklentilerini onlarla tartışması, arabuluculuk sözleşmesinin gizlilikle ilgili hükümler içermesi ve arabuluculuk yapmayı kabul etmeden önce gizliliğin sınırlamaları ile bilgiyi katılımcılara sunması gerektiği gibi hususlar hükümde yer almaktadır (Standart VII/20 ve 21). Ayrıca şayet arabulucu katılımcılarla özel oturum yapmayı düşünüyorsa bununla ilgili gizlilik yükümlülüğünü de onlarla tartışması ve anlaşması gerektiği öngörülmüştür (Standart VII/23). Zira özel oturumlarda taraflar arabulucuya açıklanan bilgilerin bir kısmının diğer tarafça öğrenilmesini istemeyebilirler. Düzenlemede gizlilik ilkesinin bertaraf edileceği hüküm ise katılımcıların intihar veya şiddet tehditleri karşısında arabulucunun ilgili yetkililere veya tehdit edilen kişiye bu durumu açıklama yetkisinin olduğuna dair hükümdür. Öte yandan düzenlemede arabulucuya gizlilik ilkesine aykırılık teşkil edeceğine inandığı durumlarda mahkeme kararı olmadan bir mahkeme celbine yanıt olarak belge vermemesi ya da tanıklık yapmaması yetkisi verildiği görülmektedir. Eğer böyle bir davranışta bulunmuş ise bu durum hakkında derhal katılımcıları bilgilendirmesi gerekmektedir (Standart VII/22 ve 24).

Gizlilik, arabulucu ile taraflar arasındaki ilişkiye tamamlayıcı niteliktedir ve arabuluculuğun dört temel ve evrensel özelliklerinden birisidir.⁴² Başarı ile sonuçlanan bir arabuluculuktan bahsedilebilmesi için uyumsuzluk taraflarının birbirleriyle rahatça iletişim kurmaları; bu durumun gerçekleşebilmesi için ise arabuluculuğun aleni bir şekilde yürütülmemesi gerekir.⁴³ Arabulucu ile taraflar arasında var olması gereken güven ilişkisinin ve anlaşmanın önündeki engellerin aşılması için gerekli olan özgür ve samimi açıklamanın temel taşı bu ilkedir.⁴⁴ Aile hukukuna ilişkin uyumsuzluklar açısından gizlilik ihtiyacı ise daha önemlidir. Çünkü aile

(Standart VI/19). Dolayısıyla Standart VI/17'de "anlaşma" olarak kastedilenin özellikle arabuluculuk sözleşmesi olduğu kanaatindeyiz.

⁴² Marian Roberts, *Mediation in Family Disputes Principles of Practice*, 4. Ed., (Ashgate 2014) 213; Fırat (n 15) 106.

⁴³ Yazıcı-Tıktık (n 21) 51; Fırat (n 15) 106.

⁴⁴ Roberts (n 43) 213.

sırlarının ortaya dökülmemesi ve bunların alenileşmemesi gibi nedenlerle arabuluculuk, uyumsuzluk çözümü için tercih sebebi olabilir.⁴⁵ Arabuluculuk faaliyetine katılanlar ile arabulucu arasındaki iletişim, bir hasta ile bir doktor veya bir avukat ile bir müvekkil arasındaki iletişim gibi gizli olmalıdır.⁴⁶ Zira böyle bir durum dürüst ve samimi müzakereyi özendirir. Gizlilik ayrıca, arabuluculuğun, katılımcıların kendi kaderini tayin hakkını teşvik etme amacına hizmet etmesine yardımcı olur.⁴⁷ Diğer taraftan bu ilke, tarafların arabuluculuk faaliyetine gönüllü katılımı ve arabulucunun tarafsızlığı açısından da önemlidir.⁴⁸ Gizlilik mutlak olmayıp, bazı hallerde sınırlandırılabilir. Bu anlamda tarafların rızası, kanun öngörüsü veya sözleşme ile gizliliğin sınırlandırılabilmesi mümkündür.⁴⁹

I. Standart VIII ve Standart IX (Çocuğun Yüksek Yararı ile Çocuğun İstismar ve İhmali)

Düzenlemenin sekizinci hükmü çocukların yüksek yararının⁵⁰ nasıl gözetileceğini belirlemede katılımcılara yardımcı olmaya dairdir (Standart VIII). Bu kapsamda arabulucu ayrılık veya boşanma sonrası *ebeveynlik planlamaları*⁵¹ için mevcut seçenekleri ve bunların ilgili maliyet ve faydalarını keşedebilme amacıyla çocuk gelişimi uzmanına katılımcıları yönlendirilebilecektir (Standart VIII/11). Ayrıca

⁴⁵ Seda Özmumcu, *Uzak Doğu’da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış (6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Çerçevesinde)*, 3. bs., (Oniki Levha Yayıncılık 2013) 313; Fırat, (n 15) 106.

⁴⁶ Shepard (n 10) 525; Milne and Shepard (n 19) 26.

⁴⁷ Shepard (n 10) 525.

⁴⁸ Roberts (n 43) 213.

⁴⁹ Kekeç (n 36) 84-85; Erhan Fırat (n 15) 108.

⁵⁰ “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nce 14 numaralı Genel Yorum ile bu kavramın hukuki niteliği üç farklı boyutuyla açıklanmıştır. Buna göre çocuğun üstün yararı, ileri sürülebilir maddi bir haktır. Yani üstün yararın dikkate alınması hakkı, çocuklar ve tüm ilgililerce, bütün ilgili mercilerden talep edilebilir. İkinci olarak Komite, kavramı temel ve yoruma esas bir hukuki ilke olarak tanımlamaktadır. Bunun anlamı, bir hukuki düzenlemenin farklı yorumlara açık olması halinde, çocuğun üstün yararına en uygun olan yorumun seçilmesi gerekliliğidir. Son olarak Komite, kavramın aynı zamanda bir usul kuralı olduğunu tespit etmekte ve böylelikle de ilgili tüm merci ve kişilerce çocukları ilgilendiren bir karar verilmeden önce üstün yararın değerlendirilmesini gözetilmesi gereken zorunlu bir işlem haline getirmektedir. Bu son boyut şüphesiz, verilen kararın gerekçelendirilmesini ve gerekçede bu değerlendirmenin nasıl yapıldığının yer almasını da kapsar.” (Onat Çopur (Proje Koordinatörü), *Çocuğun Yüksek Yararı Nedir?*, Ankara Barosu Projesi (Ocak 2021) 67).

⁵¹ Ebeveynlik planı; çocukların programları ve ebeveynlerin karar verme süreçleri hakkında dikkatlice belirlenmiş bir anlaşma olarak ifade edilmektedir. Diğer taraftan, ABD’de bazı eyaletlerin “velayet (custody)” ve “ziyaret (visitation)-çocukla kişisel ilişki kurulması” veya “yasal veya fiziksel velayet (legal or physical custody)” terimlerini tamamen kaldırarak bunun yerine kanunların, “ebeveyn hakları ve sorumlulukları (parental rights and responsibilities)”, “ikamet ve karar verme (residence and decision making)” veya sadece “ebeveynlik planı (parenting plan)” terimlerine atıfta bulunduğu belirtilmektedir (Robert E. Emery, *Renegotiating Family Relationships Divorce, Child Custody, and Mediation*, 2. Ed., (The Guilford Press 2012) 103).

arabulucu, mahkeme tarafından çocuğu temsil etmek üzere atanan bir temsilciyi arabuluculuk konusunda bilgilendirecektir (Standart VIII/13). Hükümde dikkat çeken ifadelerden birisi de çocukların da arabuluculuk sürecine katılabileceğidir. Ancak katılımlarının olağanüstü durumlar dışında hem ebeveynlerinin hemde çocuk mahkemesince atanan temsilcinin izniyle mümkün olabileceğini söylemek gerekir (Standart VIII/14). Yine bu kapsamda arabulucu, çocukları sürece dâhil etmeden önce onların arabuluculuk sürecine katılmalarının gerekip gerekmediğine ve bu katılımın şekli konusunda ebeveynlere ve çocuk mahkemesince atanan temsilciye danışmalıdır (Standart VIII/15).

Arabuluculuk, kendi kaderini tayin ilkesini ve gönüllü anlaşmaları vurguladığı için genellikle çocukların yararına hükümler ihtiva eder.⁵² Öte yandan çoğu çocuğun, güvenliyse, boşanmadan sonra her iki ebeveynle de devam eden bir ilişkiden yararlanmasını arzu edilir. Bu anlamda arabuluculuk belki de ebeveynlerin kendi belirledikleri anlaşmalar yoluyla bu hedefe ulaşmasına yardımcı olmak için mevcut en iyi uyuşmazlık çözüm sürecidir.⁵³

Çocuğun arabuluculuk faaliyeti içerisinde yer alıp alamayacağı mukayeseli hukukta tartışmalıdır. Bir görüşe göre⁵⁴ çocukları arabuluculuğa dâhil etmek onların sıkıntılarını arttırır. Çocuklar, görüşlerini ve duygularını ifade etmek için kendilerini baskı altında hissedebilirler. Çocuklar, uzun vadeli çıkarlarının ne olduğunu mantıklı bir şekilde değerlendiremeyebilirler. Bizim de iştirak ettiğimiz diğer bir görüşe göre ise⁵⁵ çocuklar sebeplerini bilir ve anlarırsa değişikliklerle daha iyi baş edebilir, ebeveynlerinin rollerini güçlendirebilirler. Diğer taraftan, çocuklar arabuluculuk faaliyeti içerisinde yer alırlarsa boşanmaya ve ailenin yeniden yapılandırılmasına duygusal olarak uyum sağlamaları noktasında onlara katkıda bulunulabilir.

Çocuğun arabuluculuk faaliyeti içerisinde yer alması çocuğun yüksek yararıyla da ilişkilidir. Örneğin aile arabuluculuğu ve cinsiyet eşitliğine dair tavsiye kararına göre çocuğun arabuluculuk sürecinde dinlenmesi gerektiği, çünkü çocuğun da kendi haklarının olduğu, çocuğun yüksek yararına uygun çözüm bulunacak ise, çocukların da görüş bildirmesine izin verilmesi gerektiği öngörülmüştür (m. 6).⁵⁶ Çocuğun yüksek yararı ile ilgili olarak Aile Arabuluculuğu ile Hukuk Uyuş-

⁵² Schepard (n 10) 18; Schepard (n 10) 529; Milne and Schepard (n 19) 25.

⁵³ Schepard (n 10) 18; Schepard (n 10) 529-530.

⁵⁴ Cantwell'den naklen Amel Ketani, "Should Children be Included in Family Mediation in England and Wales?", *Human Rights Review*, Year:7, Issue:13, (June 2017) 20.

⁵⁵ Garwood'dan naklen Donald T. Saposnek, *Working with Children in Mediation*, Folberg, J., Milne, Ann L., Salem, P. (eds.), *Divorce and Family Mediation Models, Techniques, and Applications*, (The Guilford Press 2004) 158. Aynı yönde bkz. Gary Paquin, "Protecting the Interests of Children in Divorce Mediation", *Journal of Family Law*, University of Louisville School of Law, Vol. 26, No: 2, (1987-88) 305; Lisa Parkinson, *Aile Arabuluculuğu Family Mediation*, (Sorumlu Editör: Yonca Fatma Yücel), (Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu Matbaası 2018) 241.

⁵⁶ Aile arabuluculuğu ve cinsiyet eşitliği, Tavsiye Karar 1639 (2003) 2. İngilizce metin için bkz.

mazlıklarında Arabuluculuğa Dair Tavsiye Kararlarının Daha İyi Uygulanmasına İlişkin Rehberde de (European Commission for the Efficiency of Justice-CEPEJ) çocuğun arabuluculuğa katılımı da dâhil, ortak değer ölçütleri meydana getirebilmek için üye devletler ile aile arabuluculuğuna müdahil olan diğer kuruluşların birlikte çalışması tavsiye edilerek, uyuşmazlığın yapısı, çocuğun yaş durumu, ailenin rolü ile çocuğun anlama yeteneğinin ölçütler içerisinde yer alması gerektiği belirtilmiştir (m. 1/7).⁵⁷

Düzenlemenin dokuzuncu hükmü çocuğun istismar ve ihmaline ilişkin hükümdür. Bu anlamda *Model Standartları*, arabuluculukta çocuk istismarı ve ihmali ile karşı karşıya kalan aile arabulucularına somut rehberlik sağlamaktadır.⁵⁸ Burada arabulucuya çocuğun istismar veya ihmali içeren ailesel olayları tanınması ve arabuluculuk sürecini buna göre şekillendirmesi ödevi yüklenmiştir (Standart IX). Düzenlemede çocuğun istismar ve ihmali ifadesinin ne anlama geldiği tanımlanmamıştır. Ancak bu terimin yürürlükteki eyalet yasalarıyla tanımlandığı işaret edilmiştir (Standart IX/17). Bu anlamda Federal Çocuk İstismarını Önleme ve Değerlendirme Yasası çocuğun istismar ve ihmali “Bir ebeveynin veya bakıcının yakın zamanda ölüm, ciddi fiziksel veya duygusal zarar, cinsel istismar veya faydalanma (Bölüm 111’de belirtildiği şekliyle cinsel istismar dâhil) ile sonuçlanan herhangi bir eylemi veya eylemsizliği veya yakın ciddi zarar riski oluşturan bir eylem veya eylemde bulunmama hali” şeklinde tanımlanmaktadır (The Child Abuse Prevention and Treatment Act Sec. 3 m. 5101/2).

Düzenlemede dikkat çekici ifadelerden birisi arabulucunun aile yaşanan olayları çocuğun istismar veya ihmali şeklinde değerlendirme yapabilmesi için bu hususta uygun ve yeterli eğitim alması gerektiğidir (Standart IX/18). Diğer taraftan düzenlemede öngörülen önemli hükümlerden birisi de arabulucuya katılımcılardan birinin çocuğunun istismar edildiğine veya ihmal edildiğine dair (çocuk istismarı ve ihmali yasaları çerçevesinde) makul gerekçeleri varsa katılımcıları aile için uygun hizmetleri keşfetmeye teşvik etme ve arabuluculuk sürecini askıya alma veya sonlandırmayı değerlendirme yetkisinin verilmiş olmasıdır (Standart IX/19).

İ. Standart X (Aile İçi İstismar)

Düzenlemenin onuncu hükmü “*aile içi istismara*” dairdir. Aile içi istismar ifa-

Family Mediation and Equality of Sexes, Parliamentary Assembly of the Council of Europe Recommendation 1639, (2003) 1-2.

⁵⁷ Bkz. Özbek (n 28) 1417. Çocuğun yüksek yararı ilkesinin, arabuluculuk ve davalar dâhil olmak üzere tüm aile hukuku işlemlerinde, ebeveynlik planlarının geliştirilmesinde yasal standart ve yol gösterici ilke olmaya devam ettiği yönünde bkz. Saposnek (n 56) 155. ABD’de çoğu eyalette, mevzuatın, çocuğun yüksek yararının belirlenmesinde gerçekte neyin dikkate alınması gerektiğini veya dikkate alınabileceğini belirttiği yönünde bkz. Paquin (n 56) 284. Gerçekten çocukların yararına olan bir çözüm bulunacaksa, onların söz söylemelerine izin verilmelidir (Ketani (n 55) 16).

⁵⁸ Shepard (n 10) 531; Shepard (n 10) 20. Ayrıca bkz. Milne and Shepard (n 19) 27.

desi düzenlemede “yürürlükteki eyalet yasalarında tanımlandığı şekliyle aile içi şiddet, kontrol ve tehdit konularını içerir” şeklinde açıklanmıştır (Standart X/20). Eyalet mevzuatlarına baktığımızda örneğin Louisiana’da bu kavram fiziksel veya cinsel istismarı ve bir aile veya hane üyesi tarafından diğerine karşı işlenen ihmal sonucu yaralama ve hakaret hariç olmak üzere, Louisiana Ceza Kanununda tanımlandığı şekilde kişilere karşı işlenen herhangi bir suçu içerir (Louisiana Laws Revised Statutes § 46:2132/3). Yine California’da bu kavram kasten veya taksirle bedensel yaralanmaya neden olmak veya buna teşebbüs etmek, cinsel saldırı, tehdit veya kanunun 6320 maddesinde belirtilen davranışlardan birini gerçekleştirmeyi içerir (California Family Code §6203 (a)) Burada aile arabulucusuna düşen görev bu tür ailesel olayları tanınması ve arabuluculuk sürecini buna göre şekillendirmesidir (Standart X).

Bu hükümde dikkat çeken nokta aile içi istismar şüphesinin olduğu durumlarda arabuluculuğun hemen sonlandırılmayacağıdır. Zira hükümde aile içi istismar mevcut gibi görünüyorsa, arabulucu, katılımcıların ve arabulucunun güvenliğini sağlamak için bazı önlemleri almayı düşünmesi gerektiği belirtilmiştir. Önlemler arasında uygun güvenlik tedbirlerinin alınması, katılımcılarla ayrı oturumlar düzenlemek, bazı kişilerin arabuluculuk oturumlarına katılmasına izin vermek, katılımcıları avukat, hukuk müşaviri gibi kişilerin temsil etmesini teşvik etmek, katılımcıları uygun toplum kaynaklarına yönlendirmek⁵⁹ ve nihayetinde arabuluculuk oturumlarını askıya almak veya sonlandırmak bulunmaktadır (Standart X/23). Dolayısıyla aile içi istismarın varlığının tespiti durumunda hemen arabuluculuk sona erdirilmeyecek gerekli çaba sarfedildikten ve önlemler alındıktan sonra arabuluculuk sona erdirilecektir. Diğer taraftan, arabulucu, arabuluculuk sözleşmesi yapmadan önce aile içi istismarın varlığını taramalı ve arabuluculuk süreci boyunca da aile içi istismarı değerlendirmeye devam etmelidir (Standart X/22). Ancak yeri gelmişken şu hususu da belirtmek gerekir ki, bu hükümlerden herhal ve şartta aile arabulucusu arabuluculuğu sürdürmelidir anlamı da çıkarılmamalıdır. Zira bazı fiillerin varlığı doğrudan arabuluculuğu sonlandırma gerekçesi olabileceği kanaatindeyiz. Aslında bu gibi durumları düzenlemenin XI. maddesinden anlamak mümkündür. Zira bu maddede aile arabulucusunun bu gibi durumlarda arabuluculuk sürecini askıya alabileceği veya sonlandırabileceği düzenlenmiştir (Standart XI/25). Öte yandan, arabulucunun ailede yaşanan olayları aile içi istismar şeklinde tanımlayabilmesi için bu hususta uygun ve yeterli eğitim alması gerekmektedir (Standart X/21).

⁵⁹ *Community Resource* (Toplum Kaynakları): Toplum yaşamının kalitesini iyileştirmek için kullanılacak her şey olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda toplum kaynakları okul, hastane, kütüphane gibi bir fiziki yapı; toplu taşıma, ana okulu gibi bir toplum hizmeti; iş imkânı sağlayan bir işletme; veya insanlara bilgi vermek, onların ekipman veya malzemelerini taşımak gibi destek sağlayan herhangi bir kişi olabilir. <<https://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/assessment/assessing-community-needs-and-resources/identify-community-assets/main>> Erişim Tarihi: 19.05.2022.

Bir katılımcının istismarı ve çocuklara yönelik tehlike, arabulucunun güvenliği korumak için süreci şekillendirmesinde önemli zorluklar yaratır.⁶⁰ Bu anlamda *Model Standartları* arabulucunun aile içi istismar sorununa dört aşamalı bir yaklaşım benimsemesini işaret etmektedir. Bunlardan ilki arabulucunun aile içi istismar ve çocuk istismarı ve ihmali konularında özel eğitime sahip olması gerektiğidir.⁶¹ İkinci olarak arabulucuların aile içi istismarın varlığını tespit etmek için (tarama yoluyla) makul çabayı göstermelerini gerektirmektedir. Üçüncü olarak katılımcıların ve çocukların fiziksel güvenliğini sağlamak için arabuluculuk sürecini şekillendirmek amacıyla yukarıda bahsettiğimiz alınacak önlemlerdir.⁶² Son olarak arabulucuların, arabuluculuk başlamadan önce, çocuk istismarı ve ihmali bildirme yükümlülüğü gibi etik veya yasal olarak zorunlu bildirim (raporlama) gereklilikleri hakkında katılımcıları bilgilendirmeleridir.⁶³

J. Standart XI (Arabuluculuğun Askıya Alınması ve Sonlandırılması)

Düzenlemenin onbirinci hükmü arabuluculuğun hangi durumlarda askıya alınacağı veya sonlandırılacağı üzerinedir. Bu kapsamda ilk olarak katılımcılardan birinin arabuluculuğa etkin bir şekilde ya da zorlayıcı bir sebepten ötürü katılmaması halinde arabulucunun arabuluculuğu askıya alması veya sonlandırması gerektiği vurgulanmıştır (Standart XI). Bu genel ifadeden sonra hangi hallerde arabuluculuğun askıya alınabileceği veya sonlandırılabilirliği örneklerle belirtilmiştir. Bu anlamda çocuğun kaçırılması veya kaçırılma tehdidinin varlığı, katılımcılardan birinin güvenliğinin ya da çocuğun refahının tehdit altında olması, katılımcılardan birinin arabuluculuğa alkol, uyuşturucu madde, fiziksel veya zihinsel koşullar sebebiyle katılmaması, katılımcıların ölçsüz bir arabuluculuk anlaşması yapıyor olması, katılımcılardan birinin arabuluculuğu yasa dışı amaç veya haksız bir çıkar elde etmek için kullanmak istemesi ve arabulucunun tarafsızlığının tehlikeye düştüğüne inanması halleri sayılmıştır. Belirtmek gerekir ki, düzenlemede sayma yoluyla belirtilenler tahdidi nitelikte değildir. Zira düzenlemede arabulucunun arabuluculuğu askıya almayı veya sonlandırmayı düşünmesi gereken durumlar arasında bu belirtilenlerin sayılabileceği ifadesi yer almaktadır (Standart XI/25).

K. Standart XII ve XIII (Reklam ve Arabuluculuk Davetlerinde Dürüst Davranma ile Mesleki Yeterlilik Kazanma ve Sürdürme)

Düzenlemenin onikinci hükmü aile arabulucusunun reklam ve arabuluculuk davetleri konularında dürüst olacağına dairdir (Standart XII). Burada arabulucuların arabuluculuğun sonuçlarına dair vaat ve garantilerinden kaçınması gerektiği

⁶⁰ Schepard (n 10) 531; Schepard (n 10) 20.

⁶¹ Schepard (n 10) 531; Schepard (n 10) 21.

⁶² Schepard (n 10) 21-22.

⁶³ Schepard (n 10) 532-533; Schepard (n 10) 22-23.

belirtilerek bir arabulucunun, yaptığı arabuluculuk faaliyeti sebebiyle elde edilen istatistiki anlaşma verilerine dair reklam yapamayacağı vurgulanmıştır (Standart XII/27). Düzenlemenin son hükmü ise aile arabulucusunun mesleki yeterlilik kazanması ve sürdürmesine ilişkindir (Standart XIII). Bu kapsamda arabulucu mesleki beceri ve yeteneklerini sürekli geliştirmeli ve düzenli olarak öz-değerlendirme yapmalıdır (Standart XIII/29). Diğer taraftan, bu hükümle arabuluculara daha az deneyimli arabulucuların çalışmalarına rehberlik etme ve onları eğitmede yardımcı olma görevi yüklenmiştir (Standart XIII/30). Ayrıca arabulucuların kültür ve çeşitliliğin arabulucuk üzerine etkisini anlama konusunda sürekli çaba sarfetmesi gerektiği vurgulanmıştır (Standart XIII/31). Özellikle nüfusu ve coğrafyası geniş olan ülkelerde kültürel farklılıkların çok olduğu bir gerçektir. Dolayısıyla farklı kültürlerden çiftlerin aile uyumsuzluklarını anlamak için öncelikle bu kültürleri tanınması gerekmektedir.

III. TÜRK HUKUKU AÇISINDAN GÖRÜŞÜMÜZ

Türk hukukunda aile arabuluculuğu müessesesi müstakil bir düzenlemeyle henüz ele alınmamıştır. Dolayısıyla hukukumuzda aile arabuluculuğu faaliyetinde arabulucular için model kabul edilebilecek müstakil davranış kuralları da bulunmamaktadır. Bu yönüyle Amerikan hukuku ile Türk hukukunu mukayese etmek şuan için mümkün değildir. Ancak bilindiği üzere ülkemizde de arabuluculuk 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ile birlikte müstakil bir düzenlemeye kavuşmuş, bu kapsamda Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği ve Türkiye Arabulucular Etik Kuralları oluşturulmuştur. Kanunda aile hukukunu ilgilendiren konular açısından ise sadece aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıklarının arabuluculuğa elverişli olmadığı ile aile hukukuna dair arabuluculuk anlaşma belgelerine verilecek icra edilebilirlik şerhinin duruşmalı olacağı hükmü dışında herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği'nde de kanundaki hükümden farklı herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

Bugün için arabulucular için aile uyuşmazlıklarının çözümünde ayrı bir davranış kuralları bulunmasa da mevcut Türkiye Arabulucular Etik Kuralları aile arabulucularının ya da aile uyuşmazlıklarının çözümünde arabulucuların dikkate alınması gereken kurallardır. Bu kurallar içerisinde aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklara özgü etik kurallardan bahsedilmese de tüm arabuluculuk türleri için dikkate alınacak hükümler bulunmaktadır. Örneğin eşitliği gözetme yükümlülüğü (m. 1), kendi kararını verme hakkı (m. 2), tarafsızlık (m. 3), menfaat ilişkisi veya çatışması (m. 4), sürecinin niteliği ve görevin özenle yerine getirilmesi (m. 5), gizlilik (m. 6), mesleki yeterlilik (m. 7), ünvan kullanımı, reklam ve tanıtım (m. 8), ücret ve diğer masraflar (m. 9) ve arabuluculuk uygulamasının geliştirilmesi (m. 10) aile arabulucuları için de geçerli olan davranış kurallarıdır. Bu kurallar çalışmamızın konusu olan *Model Standartları* adlı düzenlemede genel anlamda yer alsa da aile

uyuşmazlıkları için eksik kaldığı da açıktır. Zira Türk hukukunda yer alan kuralarda aile ilişkilerine ya da çocuklara ilişkin herhangi bir etik kurala rastlamak mümkün değildir.

Türk hukukunda aile arabuluculuğuna dair ayrı ne bir kanuni düzenleme ne de etik kuralların olmaması ne yazık ki Adalet Bakanlığının istatistiklerinin düzenleme şeklinede yansımıştır. Zira aile uyuşmazlıklarının çözümünde arabuluculuk istatistiklerine ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Örneğin tüketici uyuşmazlıklarında dava şartı arabuluculuk, ticari uyuşmazlıklarda dava şartı arabuluculuk, iş hukuku uyuşmazlıklarında dava şartı arabuluculuk istatistikleri ayrı ayrı belirtilmiştir. Muhtemelen aile arabuluculuğuna ait istatistikler ihtiyari uyuşmazlıklarda arabuluculuk istatistikleri kısmı içerisinde yer almaktadır. Ancak bu kısımda aile arabuluculuğuna dair ayrıca herhangi bir sayısal veri bulunmamaktadır.⁶⁴

SONUÇ

Amerikan Barolar Birliği Delegeler Meclisi tarafından son şekli 2001 tarihinde yayınlanmış olan Aile ve Boşanma Arabuluculuğu İçin Uygulama Model Standartları adlı düzenlemenin aile arabuluculuğu müessesesi için son derece önem arz ettiği kanaatindeyiz. Öncelikle düzenleme aile uyuşmazlıkları alanında görev yapan arabulucular için önemli bir kaynaktır. Zira düzenlemede yer alan hükümler aile arabulucuları için yol gösterici niteliktedir. Diğer taraftan, konuların yüzeysel ele alınmaması da bu yönüyle önemlidir. Çünkü düzenlemede aile arabuluculuğunun ne olduğu, ilkeleri, aile arabulucusunun eğitimi, çocukların durumu ve sürecin yönetiminden sonlandırılmasına kadar karşılaşılabilecek birçok durumun ele alındığı görülmektedir. Ancak şu hususu söylemek gerekir ki, *Model Standartları* son şeklini alıncaya kadar önemli sempozyumlarda konuyla ilgili her türlü katılımcının fikrinin alındığı uzunca bir süreç yaşamıştır.

Model Standartları bir yönüyle de aile arabulucuları için etik kurallar niteliğindedir. Buna düzenlemede sıkça rastlamak mümkündür. Örneğin düzenlemede karşılaşılan kendi kaderini tayin ilkesi, tarafsızlık ilkesi, gizlilik ilkesi, çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ilkesi, mesleki yeterlilik, ücret ve masrafların açıklanması aile arabulucuları için etik kurallar içerisinde yer almaktadır. Aile uyuşmazlıklarının niteliği dikkate alındığında gerek konu gerekse arabulucular açısından müstakil bir düzenleme olması esasen zorunludur. Zira diğer arabuluculuk faaliyetlerden farklı olarak aile uyuşmazlıkları sadece hukuksal bakış açısıyla ele alınmamayı gerektirmektedir. Örneğin bir iş hukuku uyuşmazlığı veya ticari uyuşmazlık ya da tüketici uyuşmazlığı için bu alanda görev yapan hukukçulardan destek alınması arabuluculuk faaliyetine fayda sağlayacaktır. Hatta bu uyuşmazlıklar için hukukunun bilgi ve deneyimi yeterlidir. Ancak aile uyuşmazlıkları için sadece hukuki

⁶⁴ Adalet Bakanlığı istatistikleri için bkz. <<https://adb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/arabuluculuk-istatistikleri07012021034403>> Erişim Tarihi: 28.11.2023.

bilginin yeterli olacağını söylemek yanlış olacaktır. Bazı aile uyuşmazlıklarında bazen bir psikiyatristin ya da psikoloğun veya bir aile büyüğünün hatta din görevlisinin yardımına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Dolayısıyla tüm uyuşmazlıkları tek bir arabuluculuk düzenlemesiyle aynı şemsiye altında toplamak özellikle aile uyuşmazlıkları için beklenen faydayı sağlamayacaktır.

Ülkemiz açısından konuyu ele aldığımızda aile uyuşmazlıkları için müstakil bir düzenlemeye ihtiyaç olduğu görülmektedir. 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun yürürlüğe girdiği günden bu yana aile uyuşmazlıklarında arabuluculuğa dair ayrı bir düzenleme yapılmamıştır. Kanunda aile hukukunu ilgilendiren konular açısından ise sadece aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıklarının arabuluculuğa elverişli olmadığı ile aile hukukuna dair arabuluculuk anlaşma belgelerine verilecek icra edilebilirlik şerhinin duruşmalı olacağı hükmü dışında herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu anlamda *Model Standartları* Türk hukuku için yol gösterici olabilir. Dolayısıyla Türk aile yapısı ve hukuku dikkate alınarak aile arabuluculuğuna özgü ayrı bir hukuki düzenleme ve etik kuralların oluşturulması kanaatindeyiz.

KISALTMALAR

ABA	: American Bar Association
AFCC	: Association of Family and Conciliation Courts
bkz.	: Bakınız
bs.	: Bası
C.	: Cilt
Dan	: Danışman
DT	: Doktora Tezi
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
EBYÜSBE	: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
ed.	: Editor
edts.	: Editors
Ed.	: Edition
S.	: Sayı
Vol.	: Volume
No.	: Number

KAYNAKÇA

- Aile arabuluculuğu ve cinsiyet eşitliği, Tavsiye Karar 1639 (2003) 1-3.
- Akıntürk T and Ateş D, *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku C. II*, Yenilenmiş 20. bs., İstanbul: Beta Yayıncılık (2017).
- Büyükay F, *Arabuluculuk Anlaşma Belgesi ve İcra Edilebilirlik Şerhi*, Ankara: Adalet Yayınevi (2018).
- Ceylan E, “Türk Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk”, *Legal Hukuk Dergisi*, C. 16, S. 190, (2018) 4561-4588,
- Ceylan E, *Türk ve İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları*, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları (2006).
- Çiçek M, *İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk*, Güncellenmiş 2. Bs, Ankara: Seçkin Yayıncılık (2019).
- Çopur O, (Proje Koordinatörü), *Çocuğun Yüksek Yararı Nedir?*, Ankara Barosu Projesi, (Ocak 2021).
- Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R (98) 1 of the Committee of Ministers to Member States on Family Mediation, 14-16.
- Dür O, *Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri*, Ankara: Adalet Yayınevi (2017).
- Emery R, E, *Renegotiating Family Relationships Divorce, Child Custody, and Mediation*, 2. Ed., New York: The Guilford Press (2012).
- Eminoğlu Cand Erdoğan E, *Ticari Uyuşmazlıklarda İhtiyari ve Dava Şartı (Zorunlu) Arabuluculuk*, Ankara:Adalet Yayınevi (2020).
- Family Mediation and Equality of Sexes, Parliamentary Assembly of the Council of Europe Recommendation 1639 (2003) 1-2.
- Fırat E, *Aile Arabuluculuğu*, EBYÜSBE, (Dan.: Prof. Dr. İbrahim Özbay), Yayınlanmamış DT, Erzincan (2021).
- Giardini Federica, “Joint Custody of Children on Separation and Divorce: The Current Law in Italy: An Overview of The Law and How It Is Applied”, *Int’l Surv. Fam. L.* 227, (2014) 227-244.
- Hatemi H and Kalkan-Oğuztürk B, *Aile Hukuku Ders Kitabı*, 5. bs., İstanbul: Vedat Kitapçılık (2016).
- Kekeç E, K, *Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler*, 6325 sayılı Kanuna Göre Güncellenmiş 3. bs., Ankara: Adalet Yayınevi (2016).
- Ketani A, “Should Children be Included in Family Mediation in England and Wales?”, *Human Rights Review*, Year:7, Issue:13, (June 2017) 15-26.

Koçyiğit İ and Bulur A, *Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk*, Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı Yayını, Ankara (2019).

Mcfarlane T, “Mediation: The Future of Dispute Resolution in Contemporary Scots Family Law”, *Aberdeen Student Law Review* 28, (2012) 28-53.

Milne A and Schepard A, “Does Your Mediator Measure Up? Standards of Practice for Family and Divorce Mediation”, *Family Advocate*, Vol. 24, No. 4, American Bar Association, (Spring 2002) 22-27.

Milne A, “Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation”, J. A. Lemmon (ed.) *Making Ethical Decisions. Mediation Quarterly*, No. 8. San Francisco: Jossey-Bass, (June 1985) 73-81.

Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation, Developed by The Symposium on Standards of Practice, Approved by the ABA House of Delegates (February 2001) 1-21.

Molgora S, Ranieri S and Tamanza G, “Divorce and Coparenting: A Qualitative Study on Family Mediation in Italy”, *Journal of Divorce & Remarriage*, 55:4, (2014) 300-314.

Özbek M S, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, C. 1, 4. bs., Ankara: Yetkin Yayınları (2016).

Özbek M S, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, C. 2, 4. bs., Ankara: Yetkin Yayınları (2016)

Özbek M S, “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Aile Arabuluculuğu” Konulu Tavsiye Kararı”, *DEÜHFD*, C. 7, S. 2, (2005) 71-102.

Özcan C, “Fransız Hukukunda Aile Arabuluculuğu”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl 5, S. 9, (Haziran 2017) 383-396.

Özümücü S, *Uzak Doğu’da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış* (6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Çerçevesinde), 3. bs., İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık (2013).

Parkinson L, *Aile Arabuluculuğu Family Mediation*, (Sorumlu Editör: Yonca Fatma Yücel), Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu Matbaası (2018).

Paquin G, “Protecting the Interests of Children in Divorce Mediation”, *Journal of Family Law*, University of Louisville School of Law, Vol. 26, No. 2, (1987-88) 279-315.

Roberts M, *Mediation in Family Disputes Principles of Practice*, 4. Ed., Ashgate (2014).

Saposnek D T, *Working with Children in Mediation*, Folberg, J., Milne, Ann L., Salem, P. (eds.), *Divorce and Family Mediation Models, Techniques, and Applications*, New York: The Guilford Press (2004).

Schepard A, “An Introduction to the Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation”, Maurice A. Deane School of Law at Hofstra University Scholarly Commons at Hofstra Law, 35 *Fam. L.Q.* 1, (2001-2002) 1-25

Schepard A, *The Model Standards of Practice for Family and Divorce Mediation*, Folberg, J., Milne, Ann L., Salem, P.(eds), Divorce and Family Mediation Models, Techniques, and Applications, New York: The Guilford Press (2004).

Skibińska M, “Certification of Family Mediators – Polish Solutions in Comparative Perspective”, Nicolaus Copernicus University, *Comparative Law Review* 18, (2014) 49-67.

Sunay İ, “Aile Arabuluculuğu Family Mediation”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, C. 20, S. 1, (Nisan 2009) 23-31.

Welsh N A, *Reconciling Self-Determination, Coercion, and Settlement in Court-Connected Mediation*, Folberg, J., Milne, Ann L., Salem, P.(eds), Divorce and Family Mediation Models, Techniques, and Applications, New York: The Guilford Press (2004).

Tanrıver S Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk, *Makalelerim II* (2006-2010), Ankara: Adalet Yayınevi (2011)

Tanrıver S, “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı’nın Getirdikleri ve Değerlendirilmesi”, *Prof. Dr. Ali Naim İnan’a Armağan*, Ankara: Seçkin Yayıncılık (2009) 637-656,

Tiryaki M, (Editör), Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları Sem-pozyumu, *Türkiye Adalet Akademisi Yayınları*, Ankara (Nisan 2006) 109-113.

Yazıcı-Tıktık Ç, *Arabuluculukta Gizliliğin Korunması*, İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık (2013).

Yıldırım F, *Arabuluculuk ve Ombudsmanlık*, Ankara: Seçkin Yayıncılık (2019).

ZevklilerBA, Acabey M B and Gökyayla K E, *Medeni Hukuk Giriş Başlangıç Hükmeleri Kişiler Hukuku Aile Hukuku*, Son Yasal Değişiklikler Işığında Yeniden Düzenlenmiş 6. bs., Ankara: Seçkin Yayıncılık (2000).

<http://www.fenamef.asso.fr/formations-et-journees-d-etude/diplome-d-etat-de-mediateur-familial-demf> Erişim Tarihi: 18.03.2022.

<<https://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/assessment/assessing-community-needs-and-resources/identify-community-assets/main>> Erişim Tarihi: 19.05.2022.

<<https://adb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/arabuluculuk-istatistikleri07012021034403>> Erişim Tarihi: 28.11.2023.

<<https://www.nysmediate.org/model-standards>> Erişim Tarihi: 29.11.2023.

EK:

AİLE VE BOŞANMA ARABULUCULUĞUNA YÖNELİK UYGULAMA MODEL STANDARTLARI

Standart I

Aile arabulucusu, arabuluculuğun katılımcıların kendi kaderini tayin ilkesine dayandığını bilmelidir.

1. Kendi kaderini tayin, aile arabuluculuğunun temel ilkesidir. Arabuluculuk süreci, katılımcıların gönüllü ve bilinçli kararlarını kendilerinin vermesi becerisine dayanır.

2. Aile arabulucusunun temel rolü, katılımcıların kendi ihtiyaç ve çıkarları ile başkalarının ihtiyaç ve çıkarlarını daha iyi anlamalarına yardımcı olmak ve katılımcılar arasında anlaşmayı kolaylaştırmaktır.

3. Aile arabulucusu, katılımcıları, arabuluculuk sürecinde çeşitli kaynaklardan bilgi ve tavsiye alabilecekleri konusunda bilgilendirmelidir.

4. Aile arabulucusu, katılımcılara istedikleri zaman aile arabuluculuğundan çekilebileceklerini ve arabuluculukta bir anlaşmaya varmak zorunda olmadıklarını bildirmek zorundadır.

E. Aile arabulucusunun taahhüdü katılımcılara ve sürece olmalıdır. Arabuluculuk sürecinin dışından gelen baskı, arabulucuyu hiçbir zaman katılımcıları anlaşmaya zorlamak için etkilememelidir.

Standart II

Aile arabulucusu, arabuluculuk görevini üstlenebilmek için eğitim ve öğretim açısından yeterli olmalıdır.

5. Aile arabulucusu görevini yerine getirmek için bir arabulucu:

1. Aile hukuku bilgisine sahip olmalıdır;

2. Aile içi çatışmanın çocuk gelişimi, aile içi istismar ve çocuk istismarı ve ihmali de dâhil olmak üzere ebeveynler, çocuklar ve diğer katılımcılar üzerindeki etkileri hakkında bilgi ve eğitime sahibi olmalıdır;

3. Arabuluculuk sürecine özgü eğitim ve öğretime sahip olmalıdır;

4. Kültür ve çeşitliliğin etkisini farkedebilmelidir.

6. Aile arabulucuları, arabulucunun ilgili eğitim, öğretim ve uzmanlığı hakkında katılımcılara bilgi vermelidir.

Standart III

Aile arabulucusu, katılımcıların arabuluculuğunun ne olduğunu anlamalarını kolaylaştırmalı ve arabuluculuk sözleşmesi yapmadan önce arabuluculuk konusunda yeterliliklerini değerlendirmelidir.

7. *Aile arabuluculuğu faaliyeti başlamadan önce bir arabulucu, katılımcılara süreç ve amaçları hakkında aşağıdakiler de dâhil olmak üzere genel bir bakış sunmalıdır:*

1. *Aile arabuluculuğunda bir anlaşmaya varmanın doğası gereği rızaya dayandığı, arabulucunun tarafsız bir kolaylaştırıcı olduğu ve arabulucunun taraflara herhangi bir anlaşmayı dayatamayacağı veya zorla kabul ettiremeyeceği konusunda katılımcıları bilgilendirmek;*
2. *Aile arabuluculuğunu, aile meselelerini ve uyuşmazlıklarını ele almak için tasarlanmış diğer süreçlerden ayırt etmek;*
3. *Varılan herhangi bir anlaşmanın mahkeme onayı gerektiğinde mahkeme tarafından inceleneceği konusunda katılımcıları bilgilendirmek;*
4. *Katılımcıları, arabuluculuk sürecinde vekillerden, hukuk müşavirlerinden, avukatlardan, muhasebecilerden, terapistlerden veya diğer profesyonellerden bağımsız tavsiye alabilecekleri konusunda bilgilendirmek;*
5. *Katılımcılara, uygun durumlarda, görüşlerine değer verdikleri dini şahsiyetlerden, yaşlılardan veya topluluklarındaki diğer önemli kişilerden tavsiye alabileceklerini önermek;*
6. *Mümkünse, katılımcılarla ayrı oturumlar konusunu, arabulucunun katılımcılardan herhangi biriyle veya herhangi bir üçüncü şahısla tek başına görüşebileceği koşulların bir açıklamasını ve bu ayrı oturumlara ilişkin gizlilik koşullarını tartışmak;*
7. *Bir yasa veya yönetmelik aksini gerektirmedikçe veya arabulucu, bir geçmişin veya şiddet tehdidinin veya bir katılımcının diğer ciddi zorlayıcı faaliyetlerinden dolayı başka bir kişinin varlığının gerekli olduğuna veya faydalı olabileceğine inanmadıkça vekiller, hukuk müşavirleri veya avukatlar da dâhil olmak üzere diğer kişilerin arabuluculukta bulunup bulunmamasının katılımcıların ve arabulucunun anlaşmasına bağlı olduğu konusunda katılımcıları bilgilendirmek,*
8. *Arabulucunun, arabuluculuk sürecinin ve sonuçlarının gizliliğini koruma yükümlülüğünü ve ayrıca gizliliğe ilişkin istisnaları açıklamak;*
9. *Katılımcılara, arabulucunun arabuluculuk sürecini askıya alabileceği veya sona erdirebileceği koşulları ve bir katılımcının istediği zaman arabuluculuğu askıya alma veya sonlandırma hakkına sahip olduğunu bildirmek.*

8. *Katılımcılar ilk olarak aile arabulucusuna danıştıktan sonra makul bir süre içinde uyuşmazlıklarını, durum ve koşullarını içeren yazılı arabuluculuk sözleşmesi imzalamalıdır.*

9. Aile arabulucusu, arabuluculuk faaliyetine başlamadan önce ve süreç boyunca katılımcıların arabuluculuk faaliyetinde bulunma kapasitesi ve istekliliği konusunda dikkatli olmalıdır. Arabulucu, bir veya daha fazla katılımcının arabuluculuk faaliyetine katılmayacağına veya katılmaya isteksiz olduğuna makul bir şekilde inanıyorsa, arabuluculuk faaliyetini yürütmeyi kabul etmemelidir.

10. Aile arabulucuları, katılımcıların sürecin zamanlamasına ilişkin beklentilerini karşılayamıyorsa, arabuluculuk yapmak için uyumsuzluğu kabul etmemelidir.

Standart IV

Aile arabulucusu arabuluculuk sürecini tarafsız bir şekilde yürütmelidir. Aile arabulucusu, arabulucu tarafından makul olarak bilinen tüm gerçek ve olası önyargı ve çıkar çatışmalarını açıklamalıdır. Katılımcılar, çıkar çatışması hakkında bilgilendirilmiş yazılı bir feragat ile arabulucuyla devam etmekte özgürdürler. Ancak, bir önyargı veya çıkar çatışması arabulucunun tarafsızlığını açıkça etkiliyorsa, arabulucu, katılımcıların açık rızasına bakmaksızın çekilmelidir.

1. Tarafsızlık, sözde, eylemde veya görünüşte kayırmacılık veya önyargıdan kurtulma anlamına gelir ve herhangi bir bireyin aksine tüm katılımcılara yardım etme taahhüdünü içerir.

2. Çıkar çatışması, arabulucu ile herhangi bir katılımcı veya uyumsuzluğun konusu arasındaki, arabulucunun tarafsızlığını tehlikeye atan veya tehlikeye atıyor görünen herhangi bir ilişki anlamına gelir.

3. Aile arabulucusu tarafsız olamıyorsa arabuluculuk için uyumsuzluğu kabul etmemelidir.

4. Aile arabulucusu, bir arabulucunun tarafsızlığının makul bir şekilde sorgulanabileceği olası önyargı veya çıkar çatışması sebeplerini belirlemeli ve açıklamalıdır. Bu tür açıklama, arabuluculuğun başlamasından önce ve katılımcıların alternatif bir arabulucu seçmelerine izin vermek için zamanında yapılmalıdır.

5. Aile arabulucusu tüm şüpheleri açıklama lehine çözmelidir. Tüm açıklamalar; arabulucunun önyargı veya olası çıkar çatışmasının farkına vardıktan sonra mümkün olan en kısa sürede yapılmalıdır. Açıklama yükümlülüğü sürekli bir görevdir.

6. Aile arabulucusu, katılımcılara dayalı önyargılara veya tarafkirliliğe; arabuluculukta kişisel özelliklere, geçmişe veya performansa karşı önlem almalıdır.

7. Aile arabulucusu, diğer profesyonellerin hizmetlerini tavsiye ederken çıkar çatışmalarından kaçınmalıdır.

8. Aile arabulucusu, arabuluculukta katılımcılar hakkında elde edilen bilgileri kişisel kazanç veya menfaat için kullanmamalıdır.

9. Aile arabulucusu, arabulucunun tarafsızlığının tehlikeye düştüğüne veya bir çıkar çatışmasının tespit edildiğine inanıyor ve bundan katılımcılar tarafından feragat edilmemişse Standart IX uyarınca çekilmelidir.

Standart V

Aile arabulucusu, her türlü tazminat, ücret ve masrafın dayanağını katılımcılara tam olarak açıklamalı ve anlatmalıdır.

10. Katılımcılara, arabulucunun hizmetlerini almak isteyip istemediklerini belirlemek için arabuluculuğun başında ücretler hakkında yeterli bilgi verilmelidir.

11. Katılımcıların uyuşmazlıklarını arabuluculuk yoluyla çözmek için yaptıkları yazılı sözleşmede arabulucu ile yaptıkları ücret düzenlemelerinin bir açıklaması bulunmalıdır.

12. Arabulucu, arabuluculuğun sonuçlarına veya anlaşma miktarına bağlı olarak bir ücret anlaşması yapmamalıdır.

13. Arabulucu, bir konunun başka bir arabulucuya veya başka herhangi bir kişiye havale edilmesi için bir ücret almamalıdır.

14. Arabuluculuğun sona ermesi üzerine arabulucu, hak edilmemiş ücretleri katılımcılara iade etmelidir.

Standart VI

Aile arabulucusu, arabuluculuk sürecini, katılımcıların yeterli bilgi ve birikime dayalı kararlar verecek şekilde yapılandırmalıdır.

15. Arabulucu, katılımcıların bilinçli kararlar verebilmeleri için arabuluculuk sırasında tam ve doğru açıklama yapmayı ve bilgilerin edinilmesini ve geliştirilmesini kolaylaştırmalıdır. Bu, katılımcıları uygun uzmanlara danışmaya teşvik ederek başarılabilir.

16. Tarafsızlık standartlarına uygun olarak ve katılımcının kendi kaderini tayin etme hakkını koruyarak bir arabulucu, katılımcılara arabulucuda bulunması gereken eğitim veya deneyime sahip olduğu bilgilerini sağlayabilir. Arabulucu, terapi veya hukuki tavsiye sunmamalıdır.

17. Arabulucu, bir anlaşma akdetmeden önce katılımcıların bağımsız hukuki temsil almalarını tavsiye etmelidir.

18. Katılımcılar isterse, arabulucu, arabuluculuk oturumlarında katılımcıların vekili, hukuk müşaviri veya avukatlarının hazır bulunmalarına izin vermelidir.

19. Katılımcıların rızası ile arabulucu katılımcıların uyuşmazlıklarının çözümünü belgeleyebilir. Arabulucu, herhangi bir anlaşmanın imzalanmadan önce bağımsız bir avukat tarafından incelenmesi gerektiğini katılımcılara bildirmelidir.

Standart VII

Aile arabulucusu, arabulucunun bilgileri kanunen veya katılımcıların mutabakatı ile açıklamasına izin verilmediği veya zorunlu tutulmadığı sürece, arabuluculuk sürecinde edindiği tüm bilgilerin gizliliğini korumalıdır.

20. Arabulucu, arabuluculuk yapmayı kabul etmeden önce katılımcıların gizlilik beklentilerini onlarla tartışmalıdır. Arabuluculuk yapmak için yapılan yazılı arabuluculuk sözleşmesi gizlilikle ilgili hükümleri içermelidir.

21. Arabuluculuğa başlamadan önce arabulucu, katılımcıları yasal, yargısal veya etik olarak zorunlu raporlama gibi gizliliğin sınırlamaları konusunda bilgilendirmelidir.

22. Yasaların izin verdiği şekilde arabulucu, bir katılımcının herhangi bir kişiye karşı intihar veya şiddet tehdidini böyle bir tehdidin gerçekleştirileceğine inanması halinde ilgili yetkililere ve tehdit edilen kişiye açıklamalıdır.

23. Eğer arabulucu bir katılımcıyla özel oturumlar düzenleyecekse, bu oturumlarla ilgili gizlilik yükümlülükleri oturumlardan önce tartışılmalı ve üzerinde anlaşılmalıdır.

24. Mahkemeye çağrılmış veya belge ibraz etmiş veya tanıklık yaptığı başka bir şekilde anlaşılmış arabulucu durum hakkında katılımcıları derhal bilgilendirmelidir. Eğer arabulucu tanıklık yapmanın veya belge ibraz etmenin katılımcılara karşı gizlilik yükümlülüğünü ihlal edeceğine makul bir şekilde inanıyorsa, mahkeme kararı olmadan bir mahkeme celbine yanıt olarak belge vermemeli veya tanıklık yapmamalıdır.

Standart VIII

Aile arabulucusu, katılımcılara çocuğun yüksek yararlarının nasıl gözetileceğini belirlemede yardımcı olmalıdır.

11. Arabulucu, katılımcıları ayrılık veya boşanma sonrası ebeveynlik planlamaları için mevcut seçenekleri ve bunların ilgili maliyet ve faydalarını keşfetmeye teşvik etmelidir. Çocuk gelişimi uzmanına yönlendirme bu amaçlar için uygun olabilir. Tartışma konuları diğerleri arasında şunlar olabilir:

1. Katılımcılara ve çocuklarına ailenin yeniden yapılanması ve aile içi şiddetin sonuçlarıyla başa çıkmalarına yardımcı olabilecek topluluk kaynakları ve programları hakkında bilgi verme;
2. Devam eden çatışmanın çocukların gelişimi için yarattığı sorunlar ve çatışmanın çocuklar üzerindeki etkilerini iyileştirmek için hangi adımlar atılabileceği;
3. Çocukların fiziksel ikametini ve çocuklar için karar verme sorumluluklarını kapsayan, katılımcılar tarafından kabul edilen uygun seviyelerde ayrıntı içeren bir ebeveynlik planının geliştirilmesi;
4. Çocukların gelişimsel ihtiyaçları zamanla değiştikçe ebeveynlik planlarını gözden geçirme ihtiyacı;
5. Ebeveynlik planının gelecekteki revizyonlarını kolaylaştırmak için katılımcıların uygun uyuşmazlık çözüm mekanizmaları geliştirmeye teşvik edilmesi.

12. Arabulucu, kültür ve dinin ebeveynlik felsefesi ve diğer kararlar üzerindeki etkisine duyarlı olmalıdır.

13. Arabulucu, mahkeme tarafından atanan herhangi bir temsilciyi arabuluculuk konusunda bilgilendirmelidir. Çocuklar için bir temsilci katılırsa, arabulucu başlangıçta, bu katılımın arabuluculuk süreci üzerindeki etkisini ve arabuluculuğun gizliliğini katılımcılarla tartışmalıdır. Çocuk temsilcisi katılmış olsun ya da olmasın, arabulucu, çocuklarla ilgili olduğu sürece ortaya çıkan anlaşmaları temsilciye sunmalıdır.

14. Olağanüstü durumlar dışında, çocuklar her iki ebeveynin ve çocuk mahkemesi tarafından atanan temsilcinin onayı olmadan arabuluculuk sürecine katılmamalıdır.

15. Çocukları arabuluculuk sürecine dâhil etmeden önce arabulucu, çocukların arabuluculuk sürecine katılmalarının gerekip gerekmediğine ve bu katılımın şekli konusunda ebeveynlere ve çocuk mahkemesince atanan temsilciye danışmalıdır.

16. Arabulucu, ilgili tüm kişileri çocukların katılımıyla ilgili mevcut seçenekler hakkında bilgilendirmeli (kişisel katılım, bir ruh sağlığı uzmanıyla görüşme, arabulucunun çocukla görüşme yapması ve ebeveynlere rapor vermesi ya da çocuğun videoya kaydedilen bir ifadesini içerebilir) ve katılımcılar ile her birinin maliyet ve faydalarını tartışmalıdır.

Standart IX

Aile arabulucusu, çocuk istismarı veya ihmali içeren bir aile olayını tanımalı ve arabuluculuk sürecini buna göre şekillendirmek için uygun adımları atmalıdır.

17. Bu Standartlarda kullanıldığı gibi, çocuk istismarı veya ihmali yürürlükteki eyalet yasaları ile tanımlanmaktadır.

18. Arabulucu, uygun ve yeterli eğitim olmaksızın ailede geçen olayları çocuk istismarını veya ihmali içerdiği şekilde değerlendirerek arabuluculuk yapmamalıdır.

19. Arabulucunun, çocuk istismarı ve ihmali yasaları anlamında, katılımcılardan birinin çocuğunun istismar edildiğine veya ihmali edildiğine inanması için makul gerekçeleri varsa arabulucu yürürlükteki çocuk koruma yasalarına uymalıdır.

1. Arabulucu katılımcıları, aileleri için uygun hizmetleri keşfetmeye teşvik etmelidir.
2. Arabulucu, iddialar ışığında arabuluculuk sürecini askıya almanın veya sonlandırmanın uygunluğunu değerlendirmelidir.

Standart X

Aile arabulucusu, aile içi istismarı içeren bir aile olayını tanımalı ve arabuluculuk sürecini buna göre şekillendirmek için uygun adımları atmalıdır.

20. Bu Standartlarda kullanıldığı üzere, aile içi istismar, yürürlükteki eyalet yasalarında tanımlandığı şekliyle aile içi şiddeti, kontrol ve tehdit konularını içerir.

21. Arabulucu, uygun ve yeterli eğitim olmaksızın ailede geçen olayları aile içi istismar içerdiği şeklinde değerlendirerek arabuluculuk yapmamalıdır.

22. Bazı durumlar güvenlik, kontrol veya tehdit sorunları nedeniyle arabuluculuk için uygun değildir. Bir arabulucu, arabuluculuk sözleşmesi yapmadan önce aile içi istismarın varlığını taramak için makul bir çaba göstermelidir. Arabulucu, arabuluculuk süreci boyunca aile içi istismarı değerlendirmeye devam etmelidir.

23. Aile içi istismarın mevcut olduğu görünüyorsa, arabulucu, diğerlerinin yanı sıra katılımcıların ve arabulucunun güvenliğini sağlamak için şu önlemleri almayı düşünmelidir:

1. Uygun güvenlik tedbirlerinin alınması,
2. Tüm katılımcıların rızası olmasa bile, katılımcılarla ayrı oturumlar düzenlemek,
3. Bir arkadaşın, temsilcinin, müdafinin, hukuk müşavirinin veya avukatın arabuluculuk oturumlarına katılmasına izin vermek,
4. Katılımcıların arabuluculuk süreci boyunca bir avukat, hukuk müşaviri veya müdafî tarafından temsil edilmelerini teşvik etmek,
5. Katılımcıları uygun toplum kaynaklarına yönlendirmek,
6. Katılımcıların güvenliğini korumak için uygun adımlarla arabuluculuk oturumlarını askıya almak veya sonlandırmak.

24. Arabulucu katılımcıların kendilerinin ve çocuklarının fiziksel güvenliğini ve psikolojik refahını koruyan ebeveynlik planlarının oluşturulmasını kolaylaştırmalıdır.

Standart XI

Aile arabulucusu, bir katılımcının arabuluculuğa etkin bir şekilde veya başka bir zorlayıcı nedenden dolayı katılamayacağına makul bir şekilde inandığı durumlarda arabuluculuk sürecini askıya almalı veya sonlandırmalıdır.

25. Bir arabulucunun arabuluculuğu askıya almayı veya sonlandırmayı düşünmesi gereken durumlar arasında şunlar sayılabilir:

1. Bir katılımcının güvenliği veya çocuğun refahı tehdit altındadır;
2. Bir katılımcı çocuğu kaçırmakla tehdit etmekte veya kaçırmıştır;
3. Bir katılımcı uyuşturucu, alkol veya fiziksel veya zihinsel koşulların etkisi nedeniyle arabuluculuğa katılamamaktadır;
4. Katılımcılar arabulucunun ölçüsüz/mantıksız olduğuna makul olarak inandığı bir arabuluculuk anlaşması yapmak üzere;
5. Bir katılımcı arabuluculuğu yasa dışı bir davranışı sürdürmek için kullanmaktadır;

6. Bir katılımcı arabuluculuk sürecini haksız çıkar elde etmek için kullanmaktadır;
 7. Arabulucunun Standart IV uyarınca tarafsızlığının tehlikeye atıldığına inanması hali bulunmaktadır.
26. Eğer arabulucu arabuluculuğu askıya alır veya sonlandırırsa, katılımcılara verebileceği zararı veya sakıncayı en aza indirmek için tüm makul adımları atmalıdır.

Standart XII

Aile arabulucusu, arabuluculuk davetlerinde ve reklamlarında dürüst olmalıdır.

27. Arabulucular vaatlerden ve sonuçların garantilerinden kaçınmalıdır. Bir arabulucu, istatistiksel anlaşma verilerinin veya anlaşma oranlarının reklamını yapmamalıdır.

28. Arabulucular niteliklerini doğru bir şekilde temsil etmelidir. Arabulucu, bir reklamda veya başka bir iletişimde, atıfta bulunulan kuruluşun arabulucuları nitelendirmek için bir prosedürü varsa ve arabulucuya gerekli statü usulüne uygun olarak verilmiş olmak kaydıyla eyalet, ulusal veya özel kurumsal niteliklerin karşılanmasına atıfta bulunabilir.

Standart XIII

Aile arabulucusu, arabuluculukta mesleki yeterlilik kazanmalı ve sürdürmelidir.

29. Arabulucular, diğer faaliyetlerin yanı sıra, ilgili sürekli eğitim programlarına katılarak mesleki beceri ve yeteneklerini sürekli geliştirmeli ve düzenli olarak öz-değerlendirme yapmalıdır.

30. Arabulucular, akran danışmanlığı programlarına katılmalı ve daha az deneyimli arabulucuların çalışmalarına rehberlik etmeye ve onları eğitmeye yardımcı olmalıdır.

31. Arabulucular, kültür ve çeşitliliğin arabulucunun uygulaması üzerindeki etkisini anlamak için sürekli çaba göstermelidir.

Ek: Aile Arabulucuları ve Mahkemeye Bağlı Programlara Yönelik Eyalet Kuralları İçin Özel Politika Konuları

Model Standartları, Mahkeme Bağlantılı Uyuşmazlık Çözüm Programları için Ulusal Standartları tanımaktadır (1992). Bu tür programları ve aile arabulucularını yöneten eyalet ve yerel düzenlemeler de vardır. Bununla birlikte, aşağıdaki organizasyon ve uygulama ilkeleri özellikle arabulucuların ve mahkemeye bağlantılı aile arabuluculuğu programlarının düzenlenmesi için önemlidir. Onlar ayrıca bahsedilmeye değerdir.

32. *Münferit eyaletler veya yerel mahkemeler, arabuluculara yönelik şikâyetleri değerlendirme ve ele alma prosedürleri de dâhil olmak üzere aile arabulucuları için standartlar ve nitelikler belirlemelidir. Bu standartları ve nitelikleri geliştirirken, düzenleyiciler, aile arabulucularının mesleki birlikleri dâhil olmak üzere uygun meslek gruplarına danışmalıdır.*

33. *Aile arabulucuları bir mahkeme veya başka bir kurum tarafından atandığında, atama kuruluşu her arabulucunun atama için nitelikli olmasını sağlamak amacıyla makul çabayı göstermelidir. Mahkeme ataması için nitelikli aile arabulucularının bir listesi mevcutsa, listeye dâhil edilme gereklilikleri halka açık olmalı ve ilgili tüm kişiler tarafından erişilebilir olmalıdır.*

5. *Gizlilik, arabuluculuğa dâhil olan herhangi bir kişinin önceden yazılı izni olmaksızın açıklanmaması koşuluyla, arabuluculuk programlarının sorumlu kişiler veya akademik kurumlar tarafından etkin bir şekilde izlenmesini, araştırılmasını veya değerlendirilmesini sınırlandıracak veya yasaklayacak şekilde yorumlanmamalıdır. Uygun koşullar altında, araştırmacıların istatistiksel verilere ve katılımcıların izniyle bireysel vaka dosyalarına, canlı arabuluculuk gözlemlerine ve katılımcılarla görüşmelere erişmelerine izin verilebilir.*

